

NAUJAS ŽVILGSNIS Į MIGRACIJOS TYRIMUS KNYGOJE „MIGRATION THEORY. TALKING ACROSS DISCIPLINES“¹

ASTA KAZLAUSKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas
Humanitarinių mokslų fakultetas, Istorijos katedra
El. paštas: a.kazlauskaite@hmf.vdu.lt

XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje dinamiškai besiplėtojęs globalizacijos reiškinys, skatinęs sunkiai kontroliuojamų migrantų judėjimo srautų augimą, tapo didelio mokslininkų susidomėjimo vertu objektu. Itin reikšmingą šio reiškinio atžvilgiu įdirbį pademonstravo JAV tarptautinės ekonomikos politikos srities specialistas Jamesas F. Holfielde ir antropologijos mokslų profesorė Caroline B. Brettell. Šie mokslininkai iniciavo „Migration theory. Talking across disciplines“ leidinio publikavimą.

Iš esmės šis skirtingų disciplinų – ekonomikos, sociologijos, antropologijos, istorijos, demografijos, teisės – žinias apimantis straipsnių rinkinys išsiskiria naujumu ir netradiciškumu. Iki tol dauguma migracijos reiškinį nagrinėjusių mokslininkų ribojosi tik siauru savo disciplinos tyrinėjimo lauku, ignoravo kitų mokslo sričių atstovų tyrimus. Reaguodami į šią įsisenėjusią problemą kaip didžiausią visaverčio migracijos proceso nagrinėjimo trikdą bei pasitelkę skirtingų disciplinų pripažintų mokslininkų – Howardo F. Chango, Hasia R. Dinne-rio, Barry R. Chiswicko, Charleso B. Kely, Barbaros Schmitter Heisler,

Peterio H. Schucko – kompetenciją, J. F. Hollifieldas ir C. B. Brettell ėmėsi kurti pirmąją daugiadisciplinę studiją.

Šis migracijos tematikai skirtas leidinys išsiskiria informatyvumu, pateiktos medžiagos racionaliu sisteminiu. Įvadinėje dalyje gan centruotai ir aiškiai supažindinama su migracijos reiškinį nagrinėjančiomis disciplinomis. Iš pradžių individualiai analizuojama kiekviena mokslo sritis, duomenys apie nagrinėjamą tematiką, naudojamus metodus, teorijas, hipotezes skaitytojo patogumui pateikti lentelėse.

Nuo individualios disciplinų analizės pereinama prie tarpusavio sąveikos aptarimo. Toks teksto konstravimas autorių pasirinktas neatsitiktinai, pirminis susipažinimas su mokslo tyrimo specifika leidžia kokybiškiau suvokti jų tarpusavio sąsajas. Šiai tematikai skirtas skyrius tampa pamatiniu, šio leidinio tikslą įprasminančiu akcentu, kuriuo išreiškiamas skirtingų disciplinų atstovų bendradarbiavimo pozityvas, stengiantis paaiškinti bendruosius migracijos procesus.

Po gan informatyvios leidinio įvadinės dalies aptarimo dėmesys koncentruojamas į minėtųjų skirtingas mokslo sritis atstovaujančių asmenų straipsnius, kurie vienu ar kitu rakursu nagrinėja migracijos reiškinį. Itin žymiai prie aktualių šiandienos migracijos reiškinio sukeliamų padarinių – imigrantų integracijos bei valstybės suvereniteto – nagrinėjimo prisideda J. F. Hollifieldas. Autorius palaiapsniui smulkiai aptaria valstybių imigracijos kontrolės mechanizmą, prieš tai pateikia platesnę XIX–XX a. migracijos istorijos kontekstą ir nurodo, kad padidėjusiam migracijos reiškiniiui didelę įtaką turėjo daugybė XX a. faktorių: pasauliniai karai, dekolonizacija, Šaltojo karo pabaiga ir SSRS žlugimas, suintensyvinęs Rytų Europos emigrantų srautus į Vakarų.

Išsamiai aptarus istorines migracijos aplinkybes, pereinama prie esminių išsikeltų klausimų analizės. Pirmiausia J. F. Hollifieldas koncentruojasi į Vakarų Europos valstybių migracijos kontrolės politikos analizę. Šiuo bei kitais vėlesniais nagrinėjamais aspektais autorius stengiasi išlikti objektyvus, pateikia keletą skirtingų pozicijų, bet nedaro tiesioginio spaudimo skaitytojo apsisprendimui. Išskeldamas poleminių pobūdžio klausimus, pavyzdžiui, apie imigrantų teikiamą žalą ir duodamą naudą, autorius remiasi konkrečiais istoriniais pavyzdžiais, nurodo teigiamus ir neigiamus imigracijos proceso aspektus.

Nors straipsnyje gana nuodugniai pristatomi priimančių šalių imigracinės politikos niuansai, vis dėlto stokojama informacijos apie siunčiančias šalis. J. F. Hollifieldas užsimena apie jas tik epizodiškai, pabrėžia, kad skurdžiai gyvenančių šalių gyventojai, ieškodami geresnių įdarbinimo perspektyvų, linkę emigruoti į ekonomiškai labiau išsivysčiusias valstybes, o ten sukelia daug socialinių problemų.

Straipsnyje ne tik aptariama imigrantus priimančių bei siunčiančių valstybių padėtis, bet keliama ir tarptautinio lygio užsieniečių teisių įgyvendinimo problema. Autoriaus teigimu, tarptautiniu lygmeniu veikiančios organizacijos, pasisakančios už imigrantų teisių užtikrinimą, susiduria su kiekvienos imigrantus priimančios valstybės vidiniu nusiteikimu neišplėsti jų ir tarptautinės politikos nuostatus modeliuoti pagal vidinius savo prioritetus.

Kitame straipsnio skyrelyje analizuojamas imigrantus priimančių valstybių suverenitetas, saugumo politika. XX a. pabaigoje vykstantį imigracijos procesą autorius iš pradžių pateikia gan negatyviai ir vienusiškai, palyginti su ankstesne informacija. Globalizacijos, imigracijos reiškinį Vakarų Europos valstybėse J. F. Hollifieldas apibūdina kaip nenutrūkstamą procesą, keliantį daug tarptautinio pobūdžio, sunkiai sprendžiamų problemų – pabėgėlių srautų, tarptautinės ekonominės padėties blogėjimo, terorizmo ir kt. Siekdamas iliustruoti imigraciją kaip nesukontroliuojamą reiškinį, autorius remiasi konkrečių valstybių pavyzdžiais.

Nors, rašydamas apie valstybių imigracijos kontrolę, J. F. Hollifieldas pasirodo subjektyvus, migracijos reiškinį vertinantis tik negatyviai, tačiau tokią nuomonę pakeičia vėlesni polemienio pobūdžio svarstymai apie individualų valstybių apsisprendimą skatinti arba slopinti imigracijos srautus. Straipsnyje teigiama, kad dauguma valstybių nori sėkmingai vykdyti dvejopą politiką – pritraukti užsienio kapitalus, skatinti prekybą, tačiau naujų imigrantų srautai vertinami neigiamai. Autorius sugriauna valstybių idealistinio migracijos modelio vaizdinį akcentuodamas, kad nėra galimybės išvengti visų migracijos proceso blogybių.

Greta išryškintų neigiamų imigracijos proceso niuansų J. F. Hollifieldas iškelia tarptautiniu mastu išaugusią pabėgėlių problemą. Autorius pateikia istorinį kontekstą, neigiamas dabartinių valstybių

nuostatas imigrantų atžvilgiu, bet plačiau nesigilina į problemos sprendimo būdus, palieka atvirus klausimus, leidžiančius skaitytojui pačiam daugiau pasvarstyti.

Nagrinėjant valstybių imigracijos kontrolės, saugumo ir kitas temas pastebima, kad J. F. Hollifieldas ne tik aptaria Vakarų Europos valstybių problemas, tam tikrais atvejais epizodiškai supažindina su Amerikos migracijos sistemos padėtimi. Dažniausiai, pasirinkus tam tikrą reiškinį, pavyzdžiui, imigracijos kontrolę, taikant lyginamąjį, istorinį ar statistinį metodus, lyginama Amerikos ir Vakarų Europos valstybių padėtis. Šios tendencijos nurodo, kad autorius siekia išsamiau aptarti migracijos reiškinį, neapsiriboti vien Europa, kuriai, tenka pripažinti, skiria gana nemažą dėmesį.

Paskutinėje straipsnio dalyje analizuojama aktuali imigrantų inkorporacijos, asimiliacijos Vakarų Europos valstybėse bei Amerikoje problema. Kiekviename straipsnio skyriuje J. F. Hollifieldas akcentuoja, jog iš esmės dauguma imigrantų, siekiančių įsitvirtinti priimančiose šalyse, susiduria su tam tikro pobūdžio vietinių gyventojų ar valdžios institucijų diskriminacija. Naudodamasis istorine perspektyva autorius sugriauna stereotipinį Amerikos – kovotojos už imigrantų teises įvaizdį ir pateikia rasinės segregacijos, 1924 m. priimto imigrantų kvotų įstatymą, suteikusį gan mažą legalios imigracijos galimybę, palyginti su ankstesniu laikotarpiu, bei kinų išskyrimo aktą, priimtą siekiant išspręsti šios tautybės atstovų intensyvią darbo imigraciją. Be šių nagrinėjamų aspektų autorius pateikia diskusinį ir kritiško vertinimo reikalaujantį dabartinių imigrantų Amerikoje natūralizacijos sąlygų klausimą bei skirtingų disciplinų atstovų pozicijas.

Be imigrantus priimančių valstybių politikos apžvalgos straipsnyje didelis dėmesys skiriamas atvykėlių bei vietinių gyventojų santykiams vietiniu lygmeniu aptarti. Pateiktoje informacijoje gana neigiamai vertinamas naujųjų imigrantų atvykimas, vietinių gyventojų atžvilgiu sukeliantis daugelio socialinių problemų proveržį: atvykėliai deformuoja darbo rinką, naudoja papildomus valstybės išteklius ir t. t. Pateikiamas tendencijas autorius traktuoja kaip pagrindines priežastis, sukeliančias vietinių gyventojų ksenofobiją ir rasizmą. Padidėjus tokio pobūdžio diskriminacijai, imigrantai stengiasi apsiriboti savo

bendruomenės ar šeimos geto veikla, tačiau, kaip nurodo straipsnio autorius, vis dėlto palaipsniui integruojasi sąveikaudami su aplinka.

Straipsnio išvados autorius gan koncentruotai ir aiškiai atskleidžia tyrimo tikslą bei pasiektus rezultatus. Iš tiesų susidaro įspūdis, kad J. F. Hollifieldas, kitaip nei kitų straipsnių autoriai, pasirinko itin sudėtingą migracijos proceso tyrimo aspektą – susieti valstybių imigracijos bei integracijos bei pilietybės ir imigracijos politikos ryšius. Siekdamas atsakyti į daugybę išsikeltų poleminių pobūdžio klausimų, autorius remiasi skirtingų disciplinų, vienu ar kitu rakursu nagrinėjančių migracijos reiškinį moksliniais tyrimais bei pateikiamomis pozicijomis. Iš daugybės įvairius migracijos proceso aspektus nagrinėjančių atstovų pasisakymų, naudotos literatūros galima spręsti apie autoriaus didžiulį darbą ieškant atsakymo į esminius išsikeltus tyrimo uždavinius.

Gilindamas daugiausiai į Vakarų Europos valstybių bei epizodiškai į Amerikos imigracijos kontrolės politikos niuansus, naudodamasis kitų disciplinų informacija, autorius bando atsakyti į daugelį diskusinių ir sudėtingai išsprendžiamų klausimų. Remiantis pastebėtomis tendencijomis galima teigti, kad J. F. Hollifieldas kartkartėmis tarsi sutrinka iškėlęs tam tikrus klausimus, naudodamasis kitų mokslininkų pozicijomis ieško teisingiausio atsakymo. Deja, daugeliu atvejų atsakymo nėra, pateikiama tik kelių skirtingų teorijų atstovų nuomonės, kartais sunku nustatyti, kurią poziciją autorius palaiko. Kartais galbūt sąmoningai leidžiama skaitytojui daugiau pamąstyti bei savarankiškai pasirinkti ar rasti atsakymą.

Apskritai pastebėtina, kad šis netradicinio leidinio migracijos tematika pagrindinis iniciatorius nebijo išsikelti sunkiai įgyvendinamų uždavinių. Nežinomas ateities rezultatas nesustabdo noro eksperimentuoti – pavyzdžiu galima laikyti idėją paskatinti skirtingų mokslo disciplinų atstovų bendradarbiavimą, siekiant kokybiškesnės migracijos reiškinio analizės. Pirmuoju žingsniu ir tapo ši bendra straipsnių studija.

NUORODOS

- 1 Brettell, C. B.; Hollifield, J. F. *Migration theory. Talking across disciplines*. New York: Routledge, 2000.